A HÁBORU SZOCIÁLIS MÉRLEGE

IRTA:
PARVUS

FORDITOTTA:
SCHÖNER DEZSŐ

BUDAPEST, 1918
A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA
VII, ERZSÉBET-KÖRÚT 35

ilágosság"-könyvnyomda rt. Budapest, VIII, Conti

Ennek a mostani háborunak a diplomáciai előzményeiről gondolhat az ember, amit akar: de bármik voltak is kitörésének hivatalos okai és inditó rugói, mindenki számára világos, hogy a nagy államok anyagi érdekeinek összeütközése előzte meg és csakis az érdekeknek ez az összeütközése tehette ilyen hosszu tartamuvá és adhatta meg szörnyü uszitó erejét. Ha tehát a benne résztvevő államok anyagi érdekeinek a nézőpontjából szemléljük a háboru eddigi eredményeit, ugy találjuk, hogy ez minden oldalon mérhetetlen károkat okozott. Olyan nagyok a háboruokozta károk, hogy semmiféle győzelem, bármely fél érje is el, nem tudja helyrehozni. Ugy a győző, mint a legyőzött, mind a romok alatt hever. Minden oldalon hamis volt a számitás. A tét tulnagy volt, a bankár régen megbukott, a fogadásokat nem tudják kifizetni, a játék mégis tovább tart és a befizetések — vagyonban és vérben — széditő magasságba halmozódnak. Őrjöngés ez, amely csak azért lehet még, mert nem számol, nem gondolkodik és mindenekfölött óvakodik attól, hogy visszapillantson.

De beszéltessük a tényeket. Legyen bátorságunk arra, hogy tisztán lássuk a szerencsétlenséget. Itt az ideje, hogy Európa kigyógyuljon az őrületből, hogy magára, érdekeire, kulturájára és jövőjére eszméljen.

Nézzük meg a háboruban résztvevő négy főbb államot: Angliát, Németországot, Franciaországot és Oroszországot. Elsősorban mellőzünk minden ideális tekintetet és tisztán anyagi szempontból kérdezzük: mit vártak a háborutól és mit nyertek a háboruval?

Anglia. Angliában évtizedek óta halmozódott a

német verseny miatt való gyülölség és bosszuság. Amikor a háboru kitört, az angol imperialisták azt hitték, hogy Németország leverésével a világpiacon helyreállitják és megerősitik a brit uralmat. Németországot politikailag annyira meg akarták gyöngiteni és gazdaságilag kimeriteni, hogy ne tudjon többé Anglia kereskedelmével versenyezni. Ezt remélték és ebben biztak azok az angol kereskedők, akik a háborut támogatták. Ez a reménységük azonban most még távolabbra tolódott, mint volt a háboru előtt. Mert a legyöngités kölcsönös. Ellenben rendkivül megerősödött Angliának a világpiacon a másik nagy versenytársa — az északamerikai Egyesült-Államok. Anglia helyzetét a világpiacon már ezért sem javitotta a háboru, hanem inkább rontotta.

Angolország számára a háborunak egyetlen kézzelfogható eredménye az, hogy iparát militarizálta, vagyis olyan irányba terelte, amely káros az ország gazdasági továbbfejlődésére és a világpiacon elfoglalt helyzetére is. Továbbá, hogy Anglia elpocsékolta munkaerőben és intelligenciában való gazdagságát és tartalékát, és tulterhelte magát adósággal.

Ma már bizonyossággal föltehetjük, hogy a háboru befejezéseig a brit királyság háborus kölcsönei kerek 120 milliárd koronára fognak rugni.

Ezeknek a számoknak a jelentőségét csak akkor értjük meg igazán, ha elképzeljük, mit lehetne elérni ezzel a rengeteg összeggel, ha hasznos célokra forditák.

A háboru előtt Anglia egész kereskedelmi flottája kerek 12 millió tiszta regisztertonna volt. A háboru előtt a legjobb modern gőzös épitése legföljebb 300 koronába került tonnánként. Tehát 3600 millióba került volna az egész angol kereskedelmi flottához hasonló nagyságu flotta épitése. De a valóságban nem ennyi volt az angol hajók értéke, hanem kevesebb, mert a fölszámitott 12 millió tonna hajótérben sok vitorlás hajó és nagyszámu régebbi gőzös szerepelt, amelyek kevesebbe kerültek. Számitásunk azt mu-

tatja, hogy ha Anglia a régi kereskedelmi flottájának tonnatartalmához hasonló egészen uj, modern flottát akart volna épiteni, ugy ez legföljebb 3600 millió koronába került volna — tehát kevesebbe, mint az a *kamat*, amit ezentul hadikölcsönére kell fizetnie.

De micsoda hatalmas versenyző eszköz lenne ez a modern kereskedelmi flotta az angol ipar kezében!

Ha az angol hajóépitésnek csak 3600 millió koronát bocsátottak volna a rendelkezésére hasonló föltételek mellett, mint ahogy a hadseregvezetés a nagy tőkét kapta, vagyis ingyen, akkor Anglia valamennyi világtengeren játszva verhetne le minden rikordot gyorsaság, olcsó fuvartétel, a forgalom rendszeressége és kényelmessége dolgában. Ezzel egyetlen kardcsapás nélkül lehetetlenné tenné a német versenyt.

Az egész német árukivitel az angol gyarmatokra évenként 540 millió koronát tett ki. Ez volt az a tüske a testükben, ami miatt az angol imperialisták háborura uszitottak. Hát érdemes volt ennek a versenynek a legyőzése céljából 120 milliárdot kiadni csak a közvetetlen háborus költségekre? Még akkor is, ha sikerült volna a háboruval teljesen kiirtani a német versenyt az angol gyarmatokról, 200 esztendőre lenne szükség, hogy az angolok a gyarmatokkal való kereskedelmükkel pótolják azokat a károkat, amelyek a háboru következtében Angliát érték.

A német árukivitel Angliába, bőven számitva, évenként 1800 millió koronát tett ki: a németek körülbelül 1000 millió korona árut vásároltak Angliától: ez évenként 800 millió korona különbözet Németország javára. A német árubevitel élénkitette az angol ipart. De még az esetben is, ha arra a legkorlátoltabb, önző álláspontra helyezkedünk is, amelyet az angol üzleti világban egyáltalán valaha képviseltek, és föltesszük, hogy a német kivitel tulsulyának a megszüntetésével Anglia javára kiegyenlithetnék a német-angol kereskedelmi mérleget, ezzel Anglia évenként csak 800 millió koronát nyerne. Ez az ösz-

szeg azzal az 540 millió koronával, amelyet a német kereskedelemnek az angol gyarmatokról való kiszoritása eredményezne, 1340 millió koronát tenne ki. Még mindig csaknem egy évszázadra lenne szükség, hogy ilyen módon behozzák a 120 milliárd háborus költséget!

Ezek igazán szembeötlő számellentétek. Olyan aránytalanság, amilyent az emberiség gazdasági történelme még sohasem mutatott ilyen rémitő formában. Hát érdemes homokhegy alá temetni az egész házat, amelyben minden élő megfullad, csak azért, hogy megszüntessük azt a huzatot, amit egy kitört ablaktábla okozott? Pedig ez az arány az angol háborus költségek és a német-angol kereskedelmi verseny között.

Nem hiszem, hogy a jó isten a világot az angolok számára teremtette. Korlátoltnak és károsnak tartom azt a fölfogást, amely azt hiszi, hogy az egyik nemzet gazdasági és kulturális fölemelkedését csak a másiknak az elnyomásával érheti el. Inkább az a véleményünk, hogy a civilizált népek egymásra vannak utalva, hogy az egyik ország termelésének, jóléténck és kulturájának a támogatása valamennyinek a javát szolgálja és hogy a nemes versengés ezeken a területeken valamennyinek a hasznára válik. De azt állitom, hogy még azok az angolok is, akiket az önző üzleti érdek elvakitott és a német iparnak a világpiacról való kiszoritásában látták Anglia üdvét, a legkevésbé célravezető eszközt választották ennek a szándéknak a megvalósitására, amikor ahelyett, hogy olcsó fuvartételekkel, a belföldi ipar támogatásával, a tudomány és a technika fejlesztésével küzdenének a német verseny ellen, azzal gondolták legyőzni, hogy hullahegyeket halmoztak föl a kontinensen.

Az angol imperializmus a háboruval a képtelenségig vitte önmagát. De ennek a költségeit az angol népnek kell megfizetnie.

Németország. Németországban már régen éppen az ellenkezője lett azokból az anyagi érdekekből, ame-

lyeket a háboruval füztek egybe.

Az Angliával való kapitalista ellentét azt az érzést keltette Németországban, hogy Anglia az utjában áll. Minél messzebbre hatolt Németország a világpiacon, annál inkább ütközött angol gyarmatokba és érdekterületekbe. Ha tehát emiatt Anglia ugy érezte, hogy a német gyártmányok versenye fenyegeti, Németország viszont azt tapasztalta, hogy az angol világuralom korlátozza terjeszkedésében. A német ipar gyors fejlődésével párhuzamosan növekedett az aggodalom a nyersanyag beszerzése miatt. Az angol imperialisták bekeritő törekvései pedig még jobban megerősitették ezt az aggodalmat. Az angol terveket azzal igyekeztek meghiusitani, hogy a német gyarmatokat és a Kelettel való gazdasági összeköttetéseket igyekeztek fejleszteni. Amikor a háboru kitört, Németországban azt hitték, hogy az angol világuralom összeomlása minden időkre szabad utat biztosit a német kereskedelemnek a világtengereken.

De a háboru Németországnak csupán háborus kölcsönben 85—95 milliárd koronájába kerül. Ez az összeg fölülmulja mindazokat az előnyöket, amelyek Németországra egyáltalán származhattak volna a háboruból.

Azonban mindazt, amit az angol flottáról elmondtunk, még jogosabban mondhatjuk a német hajózásról és a német világversenyről. A háboru előtt a német kereskedelmi flotta csak $3^1/_2$ millió tonna volt, körülbelül 900 millió korona értékben. Csupán a csekély töredékével annak a pénznek, amit a háboru elnyelt, olyan hatalmassá lehetne fejleszteni a német hajózást, hogy magához ragadhatná a világkereskedelmet és annyira leszorithatná a nyersanyagszállitás dijtételeit, hogy ezzel biztosithatná a német ipar fölényét a világpiacon.

Nézzünk egy más példát. A gyapot a legfontosabb nyersanyag, amit Németország a külföldről behoz. 1913-ban, a háboru előtti utolsó esztendőben a

Németbirodalom 470.000 tonna, kerek egymillió bál nyers gyapotot hozott be. Fölvetem a kérdést: mekkora tőkére lenne szükség, hogy a gyapottermelő országokban annyi ültetvényt vásároljanak, amennyi a német szövőipar bőséges ellátására kell?

Előttem fekszik az északamerikai Egyesült-Államok 1910-iki népszámlálásának a statisztikája. Ebből kitünik, hogy a délatlanti terület (South-Atlantic) valamennyi farmjának együttes értéke akkor nem egészen 3 milliárd dollár, vagyis 15 milliárd korona volt. Ez igen tekintélyes összeg. De csekélység annak, aki meg tudja fizetni az európai háboru költségeit. Hiszen nem is egyhatodrésze az előre látható német háborus kölcsönök végösszegének. Ezzel az aránylag csekély pénzzel megvásárolhatták volna South-Atlantic egész mezőgazdaságát épületeivel, gépeivel, igavonó- és háziállataival ésatöbbivel együtt.

South-Atlantic azonban négymillió bál gyapotot termel, vagyis a négyszeresét annak, amire Németországnak szüksége van. 15 milliárd korona tőkebefektetéssel megszerezhetik azt a területet, amely évről-évre megtermi számukra ezt a mennyiséget. És akkor az övéké még ezeknek a tartományoknak az egész gabonatermése, állattenyésztése satöbbije.

A 15 milliárd korona levonása után még mindig vagy 70 milliárd maradna a német háborus kölcsönből. Ezen a pénzen megvásárolhatnák az Egyesült-Államok valamennyi *rézbányáját* és egész *petróleumiparát* és még mindig sok milliárd maradna fölöslegben.

Mindezeknek az összehasonlitásoknak természetesen csak ábrázoló jelentőségük van. Csak a háboruval járó pazarlás mértékét akarjuk velük megmutatni. De mindjárt el is képzelhetjük belőlük azt, mit lehetne elérni ezzel a pénzzel békeidőben, ha produktiv célokra használnák.

A német háborus kölcsönöknél sokkal kisebb összeggel Anatoliát, Mezopotámiát és Sziriát csator-

nákkal és vasutakkal behálózott, városokkal és bányaművekkel tarkitott virágzó kertekké lehetne varázsolni. Afrikában gyapottermelést, Szibériában gyáripart lehetne teremteni. Bármire vállalkozott volna is Németország békeidőben, sokkal többet ért volna el a kiadott pénzzel, mint amennyit háboruban még a legfényesebb győzelemmel is elérhetne.

Franciaország. Franciaországban a háborut kezdettől fogva a legszorosabban egybekapcsolták a reváns gondolatával. Nem a néplélek mély rétegeiből fakadt ez a gondolat és bizonyára nem a munkástömegek lelkéből, akik Franciaország büszkeségét nem a multak helyreállitásában, hanem a jövő fölépitésében, a szociális és kulturális haladásban látják. De azért, ha a revánsgondolatot agitációs eszközként kellett is a francia tömegek közé dobni, a háboru a nemzeti szenvedélyek fölkorbácsolásával mégis uj, nem sejtett erőt adott neki.

A reváns gondolata nem csupán területi, hanem egyuttal erkölcsi fogalom is. Franciaország helyre akarta állitani a nagy forradalom idején és I. Napoleon alatt fényesen megalapozott harci dicsőségét. El kell ismerni, hogy ez sikerült is.

A köztársasági Franciaország, a demokrácia Franciaországa, sőt mondhatjuk, a proletár Franciaország, egészen más ellentálló erőt fejtett ki, mint Louis Napoleon polgári Franciaországa. Ebben a háboruban Franciaország — Németország mellett — Európa katonailag legerősebb nemzetének bizonyult. De micsoda áron? A nemzet tartós és félelmetes legyöngitése árán.

Olyan nagy ez a legyöngülés, hogy semmiféle Elszász-Lotharingia sem pótolhatja többé.

A kopenhágai „Selskabet for Social Forsken af Krigens Folger" (A háboru szociális következményeinek kikutatására alakult egyesület) becslése szerint Franciaország veszteségei a háboru első két esztendejében a következők voltak:

Halottakban — — — — —	885.000
Rokkantakban — — — — —	634.000
Összesen	1,519.000
Egyéb sebesültekben — —	1,481.000
Összesen	3,000.000

Franciaország vesztesége halottakban és rokkantakban, tehát olyanokban, akik nem munkaképesek többé és arra vannak itélve, hogy az állam terhére előbb-utóbb meghaljanak, már a háboru első két esztendejében több, mint másfélmillió férfi volt. A háboru végéig ez a szám legalább két millióra emelkedik.

A legutóbbi népszámlálás szerint azonban Elszász-Lotharingia összes férfilakossága 965.625 volt.

Igy Franciaország mégegyszerannyi férfit veszit a háboruban, mint amennyi Elszász-Lotharingia összes férfilakossága.

Ha a nőket is hozzászámitjuk, ugy Elszász-Lotharingiának a legutolsó népszámlálás szerint összesen 1,874.014 lakosa volt. Ez még mindig kevesebb, mint Franciaország vesztesége halottakban és rokkantakban. Amellett ebben az összegben a nőkön kivül benne vannak az aggastyánok és a csecsemők is, mig Franciaország veszteségei a nemzet virágát érik.

És a háboru fáradalmai következtében hányan válnak rokkanttá és halnak meg hamarosan azok közül a sebesültek és betegek közül, akiket egyelőre még nem számitottak a teljesen munkaképtelenek közé?

De még kedvezőtlenebb és különösen kedvezőtlen Franciaországra nézve a *születések* számának a háboru következtében beállott *csökkenése.* A föntemlitett kopenhágai társaság számitásai szerint ez a veszteség jelentékenyen fölülmulja még a háboruban elesettek számát is.

A francia népnek azt igérték, hogy Elszász-Lotharingia visszafoglalásával megerősitik a nemzetet és

a háboruval olyan hézagokat szakitottak a saját nemzetük testén, amelyek több mint kétszeresen fölérnek Elszász-Lotharingiával. Két Elszász-Lotharingiát veszitettek anélkül, hogy az egyet visszahóditották volna.

Mit mondanánk az olyan emberről, akinek a jobb lábát levágták és ezt azzal akarná helyrehozni, hogy a bal lábát is levágatja? Tiszta őrület! De az esztelenség nem válik okossággá azzal, hogy egy egész nemzet követi él!

Ez a háboru mérlege Franciaország számára.

Oroszország. Ebben az országban hatalmi terjeszkedésről álmodoztak. Sehol sem nyilatkozott meg olyan leplezetlenül a háboru hóditó és leigázó jellege, mint a cár birodalmában.

Az eredmény Oroszország olyan elgyöngülése, amilyenhez fogható csak a krimi háboru következtében érte. Oroszország közel áll ahhoz, hogy angol gyarmattá sülyedjen, ha csak nem ébred uj életre — mint a krimi háboru után — erőteljes belső ujjászervezés, nagy horderejü politikai és gazdasági átalakulások utján.

Hogy a háborut a néptömegek körében népszerüvé tegyék, Oroszországban a német leigázás, Oroszországnak Németország által való gazdasági elnyomatásának veszedelmét hirdették.

Ez az állitás a fokozódó német árubevitelen és a német tőkének Oroszországba való fokozódó beözönlésén alapul. Ebből ugyanis tudatosan vagy félig tudatosan, hamis következtetéseket vontak le.

A német tőkének Oroszországba való beözönlése nem volt olyan nagyméretü, mint más országokból. De hiszen általában természetes folyamat, hogy a tőke a tőkeerős országokból a pénzügyileg gyönge országokba özönlik. Igy fejlődtek az északamerikai Egyesült-Államok is. Ez minden iparállamnak a története.

Némileg másként látszik a dolog az árubevitel dolgában. Közkeletü képzelődés, hogy a külföldi

gyártmányok bevitele csirájában megfojthatja a külföldi ipart. Nem akarjuk itten a szabad kereskedelmi és védvámos politika vitáját tárgyalni. Ez magától is fölöslegessé válik, mivel Oroszországnak már régóta erősen védővámos rendszere van. De mivel a német leigázásról szóló frázis Oroszországban kétségtelenül egyideig nemcsak a városi csőcseléket befolyásolta, amely feltörte a német üzleteket és magánlakásokat, hanem az orosz intelligenciát is, és mert ennek a háborunak egyik legveszedelmesebb érdekképzelődése volt, vizsgáljuk meg röviden, miképen alakult a németeknek Oroszországba való árubevitele.

A hivatalos statisztika kimutatásai szerint a német árubevitel Oroszországba 1913-ban, a háboru előtti utolsó esztendőben a következő volt:

Árubevitel Németországból Oroszországba:

	rubel
Élelmiszerekben — — — — — — — — —	42 millió
Nyersanyagokban és félgyártmányokban	280 millió
Kész gyártmányokban — — — — — — —	320 millió
Összesen — —	642 millió

A kész gyártmányok tehát körülbelül csak a felét tették ki a német bevitelnek, a másik fele pedig élelmiszerekből és főként nyersanyagokból és félgyártmányokból állt, amelyeket az orosz ipar tovább földolgozott, tehát ennek az iparnak a fejlődését szolgálták.

Ha azonban még külön megvizsgáljuk, hogy milyen gyártmányokat szállitott Németország Oroszországba, megállapithatjuk, hogy kerek 120 millió rubel értékü gépet, müszaki és mezőgazdasági eszközöket vitt be! Ez bizonyára nem volt hátrányos Oroszországra, hanem nagyon is előnyös.

Ilyen volt az a „német leigázás", amellyel szemben állitólag a háboruval akartak védekezni Orosz-

országban. Ez volt az az ördög, amelyet a szellemi csőcselék otromba eszközökkel a falra festett, hogy a népet becsapja vele.

A háboru azonban az elképzelhető legalkalmatlanabb eszköznek bizonyult arra, hogy megalapozza Oroszország gazdasági önállóságát.

Oroszország háborus kölcsönei a háboru végéig körülbelül 85 milliárd koronára rughatnak. Ez a rengeteg összeg különösen sulyosan nehezedik arra az országra, amelynek gazdasági forrásait kevéssé nyitották meg és amelynek még csak igen hiányos *vasuti hálózata* van.

Még európai Oroszországban is 100 négyszögkilométer területre csak 1.2 kilométer vasut jut a német birodalom 11.8 kilométerével szemben. Oroszországban 10.000 lakosra 4.8 kilométer vasut jut, Németországban 9.5 kilométer, az északamerikai Egyesült-Államokban 42.3 kilométer. Oroszország megnégyszerezhetné vagy megötszörözhetné vasuti hálózatát és ez még korántsem kerülne neki annyiba, mint amennyire a hadikölcsönei rugnak. Azonban jól kiépitett vasuti hálózattal Oroszország valóban gazdasági erőre kapna. A vasuthálózat teremtené meg az összefüggést ebben az óriás birodalomban és adna neki belső tartalmat, fejlesztené mezőgazdaságát, virágzóvá tenné iparát és nagy kulturközpontokká növelné az orosz városokat, amelyek most többnyire a rengeteg vidék kulturális remeteségében élik le nyomoruságos életüket.

Ehelyett olyan háborut kezdtek, amely fenékig kimeritette az ország erőit és félelmetes adósságterheket rakott rá.

Ez a teher annál sulyosabban nehezedik Oroszországra, mert államadósságai kamatainak legnagyobb része külföldre vándorol. Oroszország a saját testén tapasztalta már, hogy mit jelent ez, de még jobban megmutatja *Törökország* példája.

A háboru előtt *Franciaország* volt Oroszország bankárja. Azonban az áruforgalom Oroszország és

Franciaország között igen jelentéktelen volt. Franciaország évenként kerek 100 millió rubelért vett árut Oroszországtól, mig a francia bevitel Oroszországba a háboru előtti években 57 millió rubelt tett ki, tehát a német bevitelnek még a tizedrészét sem. Ezzel szemben Oroszországnak már a háboru előtt is 402 millió rubel kamatot kellett fizetnie évenként államadósságaira, ami nagyrészt Franciaországba került. Ez bizonyára egészségtelen arány volt. Az orosz paraszt adójának jelentékeny része, mint kamatjáradék vándorolt Franciaországba. A háboru alatt Anglia lett Oroszország fő hitelezője. Csakhogy Anglia nem szivesen köt tisztán pénzügyi üzleteket, de még kevésbé bizonytalan pénzügyi üzleteket. És igy Oroszországgal szemben ugyanazt a módszert alkalmazta, amelyet azelőtt az európai tőke alkalmazott Törökországgal szemben. Anglia zálogba vette az orosz vámokat, angol ellenőrzés alá helyezte a külföldi fizetéseket és olyan ipari engedményeket biztosittatott magának, amelyeknek egész horderejét csak a háboru után ismerhetjük meg a maguk igazi mivoltában.

Ebben a háboruban *Konstantinápoly* meghóditása volt a legfontosabb orosz célok egyike. A hivatalos Oroszország türhetetlen bilincsnek tartotta, hogy a tengerszorosok a törökök birtokában legyenek. A hivatalos Oroszország azonban nem szabaditotta ki a birodalmat ezekből a bilincsekből, hanem melléjük még pénzügyi bilinceket is rakott, amelyek jobban megkötik, mint a Dardanellák, amelyek egyébként teljesen nyitva álltak a békés orosz kereskedelem és forgalom számára.

Ha az egészet áttekintjük, bizonyára elmondhatjuk: Oroszországot Németország indusztrializálta, Franciaország pénzelte és a háboru következtében Anglia *pénzügyi jármába* esett.

Azok a károk, amelyek ennek a háborunak a következtében Európát és az emberiséget érték, olyan szörnyen nagyok, hogy bizonyosan senki sem merészkedett volna megkezdeni a háborut, ha előre láthatta

volna annak hosszas tartamát. Ennek a fölismerésnek a logikus következtetése az lenne, hogy a háborut a lehető leggyorsabban befejezzék. De éppen ennek a háborunak a borzalmas pusztitásai lettek azok az okok, amelyek megakadályozzák a békekötést. Ha a háboru csak áldozatot és károkat hagy hátra, mi legyen azután? És igy visszariadnak a békétől, mert az mindenekelőtt teljesen tudomásra fogja hozni ennek a háborunak a borzalmasságait. Ezért igyekeznek a háborut folytatni abban a reményben, hogy végre mégis csak valamilyen előnyt hoz. Ez különösen az ántánt-országokra vonatkozik. Bár be kell ismerniök, hogy nem érhetik el azokat a célokat, amelyeket a háboru kezdetén kitüztek, tehát következésképen a háboru folytatását még kevésbé lehet igazolni, mint a megkezdését, nem merik teljesen végiggondolni ezt a gondolatot és azzal igyekeznek kisegiteni magukat zavarukból, hogy a másik félre tolják a felelősséget.

Itt van azután az a kérdés, *kinek büne* a háboru. Egyáltalán nem ismerem félre ennek a kérdésnek a jelentőségét, de mögötte egy másik, még fontosabb kérdést látok: hogyan volt lehetséges, hogy valaki egyáltalán *okozhatta* ezt a háborut? Hogyan volt lehetséges, hogy ezt a világkatasztrófát egyáltalán létrehozhassák egyesek, vagy akár érdek- és hatalmi csoportok? Gondolatomat egy hasonlattal fogom megvilágitani:

Ha valaki a gyára udvarában benzinnel megtöltött fahordókat halmoz föl, a pincéjébe dinamitot raktároz, a felső helyiségekben szeszt, terpentint, cellulozet tart és mindezeket szabadon össze-vissza dobáltatja, ha megbizhatatlan, vagy részeges intézői és őrei vannak, akik egymással marakodnak és még növelik a rendetlenséget, és ha akkor egy arra elhaladó csavargó csupa pajkosságból és kárörömből meggyujtja azt a szalmát, amelyen a gyár kapuja előtt átaludta az éjszakát, mire az egész a levegőbe röpül, *ki* leginkább bünös: a csavargó, az őr vagy pedig a

gyártulajdonos és az igazgatóság, amely fölhalmozta a robbanó- és égőanyagokat anélkül, hogy gondoskodott volna a szükséges biztossági intézkedésekről?

A háboru legfőbb oka Európa politikai és szociális állapota. Az a robbanóanyag, amely itt fölgyülemlett, a biztossági intézkedések hiánya, a kormányok kellő felelősségének a hiánya, a háboru és béke kérdésében döntő hatalmi tényezőknek a nép utján való ellenőrzésének a hiánya.

Fönntartsunk-e olyan állapotokat, amelyeknél egész Európát borzalmas robbanással romba lehet dönteni, ha egy pálinkától vagy hatalmi érzéstől megrészegült katona kilövi fegyverét? Ez a kérdés. Erről még beszélni kell.

De ok ez arra, hogy tovább folytassák a háborut? Ellenkezően, ok arra, hogy a lehető legsürgősebben megszüntessék.

Ha már bün volt a háboru fölidézése, akkor még nagyobb bün annak a folytatása.

Az a jelszó, hogy „a háborut ránkkényszeritették", nem ok arra, hogy a békét kerüljük.

Valaki fölgyujtotta szomszédja házát. A tüz azonban átcsapott a saját házára is. Csakhamar az egész városnegyed lángokban áll. És mindenki vonakodik a tüzet oltani, mert mindegyik a másikra tolja a tüzért való felelősséget. De hiszen ez nem eszes emberi társaság. Ez őrültek háza!

Azután magával a békével érvelnek a háboru mellett. Az ántánt urai vonakodnak elfogadni a központi hatalmak békejavaslatait és kijelentik: A győzelemig kell végigharcolnunk a háborut, hogy tartós békét biztositsunk a világnak. Ez elsősorban hamis következtetés, másodsorban pedig lehetetlenség. Mert ha az ántántnak valóban sikerülne térdre kényszeritenie a központi hatalmakat, Németországtól nyugaton elszakitani Elzász-Lotharingiát, Keleten Posent és Sziléziát, sikerülne Ausztriát szétrombolnia, hogy hátrányára Oroszországot még óriásibb hatalomra juttassák, sikerülne Németországot elzárni a Kelet-

től és a Csendes-Óceán piacaitól — mindezt és kétségtelenül még több ilyet terveznek az ántánt oldalán a döntő győzelem esetére —, akkor Németország számára életkérdés lenne, egész gazdasági, politikai fejlődésének kérdésévé válna, hogy mindezt jóvátegye és a német nép minden részének nem lenne más gondolata, minthogy megtorolja a rajta elkövetett gyalázatot és igazságtalanságot. Ez áll természetesen akkor is, ha a központi hatalmak akarnának más országoktól tartományokat elszakitani. Ennek az eredménye tehát nem biztositott béke, hanem tartós háborus veszedelem és állandó háborus fegyverkezés. De ez is lehetetlenség. A háboru folytatása csak kölcsönös legyöngitést okoz, mig az erőviszonyok egyenlőek maradnak. Három éve tart a háboru, elég tapasztalatot szereztünk. A népeket az elvérzésig vitték és minden csapás, amellyel az egyik vagy a másik oldalon lesujtanak, sebesült testből, az utolsó erők megfeszitésével történik. A háborus uszitás elérte legborzalmasabb és a legesztelenebb formáját. Majdnem ugy van, mintha a halálos ágyon fekvő betegeket arra szólitanák föl, hogy egymást kölcsönösen összeszurkálják.

A háborut most már nem érdekekért folytatják, hanem a presztizsért. Győzők akarnak maradni, még ha a saját népük és egész Európa tönkremegy is.

Azután jön még a „helyreállitás"-ról szóló szóbeszéd. Helyre kell állitani mindazt a kárt, amit a háboru okozott és amit lerombolt: a megsértett népjogot és a vagyonban és emberéletben véghezvitt pusztitást.

Nagy föladat ez. De akik ezt ürügynek használják a háboru folytatására, bebizonyitják, hogy a legkevésbé sem számolnak a fölvetett kérdések nagy fontosságával.

Vajjon föltámaszthatjuk-e a halottakat? A kiömlött vér ujra visszaszivároghat-e az embermilliók testébe, akiknek érverése volt és akikkel még sok millió más ember kapcsolódott egybe örömben és szenvedés-

ben, a falat kenyérért folytatott küzdelemben, a jobb jövő reményében, az élet és a család gondjaiban? Évtizedek mulnak el, amig az özvegyek és árvák háborukozta nyomora és siralma nem fogja többé elhomályositani szemünket és csak a halál, a mindeneket megsemmisitő, fogja kiirtani ezt a szégyenfoltot.

De amikor helyreállitásról beszélnek, nem azoknak a tömegeknek a jogaira gondolnak, akiknek az élete és boldogsága megsemmisült, hanem az ugynevezett népjogra, az államok jogára. Ezt is belerántották a forgatagba. Az egyiknek megvan a maga Belgiumja, a másiknak a Görögországja és együtt, valamennyien, erőszakosan fojtogatták, letiporták és tönkretették a semleges államok kereskedelmét.

A megszállott semleges államok önállóságát föltétlenül helyre kell állitani és intézményeket teremteni, amelyek a jövőben megvédhessék a semlegesek jogait. Ebben a kérdésben egyébként nincsen nézeteltérés. Még kérdés azonban, vajjon a pusztán diplomáciai megállapodások elegendők lesznek-e a megoldás biztositására. Végre is a népjog csak egy része a kulturnépek barátságos viszonyának a helyreállitása, a világbéke nagy kérdésének. Ez pedig, amint már megemlitettük, a társadalmi mélységekben gyökerezik. Arról van szó, hogy a nemzetek és államok egymás ellen folytatott kölcsönös gazdasági küzdelme helyett a kölcsönös támogatást kell létrehozni, a munkástömegek befolyását mértékadóvá és a világkulturát összefüggő egésszé kell tenni.

Mindezekhez elsősorban *békére* van szükség. A népek csak akkor tudnak majd rendet teremteni a saját házukban, amikor visszatérnek a harcterekről és megszabadulnak a háborus gondoktól. A népjogot nem biztosithatják anélkül, hogy ne biztositanák a népek jogait az egyes államokban.

De nem is ez a kérdés okoz nehézséget és amiért főként ántánt részről a „helyreállitás"-hoz ragaszkodnak. Egészen mást gondolnak ők és szépitő kifejezést

használnak, mert tudják, micsoda szörnyüséget követelnek. „Helyreállitás" cimén a háborus költségek pótlását, tehát kártéritést követelnek.

A kártérités kérdését mindkét oldalon, ugy az ántánt, mint a központi hatalmak részéről ki kell kapcsolni a vitából. Nem is számitva azt, hogy a háboruért való felelősség meglehetősen egyformán terhel minden kapitalista kormányt, a kapitalista rendszert és hogy igazságtalanság lenne, hogy a népek vezekeljenek kormányaik bünéért, ennek a háborunak a költségei olyan szörnyen nagyok, hogy ha csak az egyik félt terhelnék meg az összes költségekkel, ugy ez gazdaságilag tönkretehetné egész Európát.

Az összes háborus költségeknek az egyik államcsoportra való átháritása annyit jelentene, hogy azt ki akarják uzsorázni a másik államcsoport javára. Az egyik részen az államok elszegényednek, mig a másik részen óriási pénztömeg özönlik be. Ennek az lesz a következménye, hogy ezekben az országokban a pénz értékét veszíti, vagyis általános áremelkedés áll be, ami csak hátráltathatja a termelést. A közgazdaságban a pénz még egyáltalán nem vagyon, hanem csak a gazdagság mértéke. Az ország vagyona az iparból és mezőgazdaságból, a meglévő készletekből és termelőeszközökből áll, amit pénzzel mérünk meg. Ha tehát erőszakos intézkedésekkel mértéktelenül fokozzák a pénznek valamely országba való beözönlését, ez végeredményben azzal a hatással jár, mint a mértéktelen bankjegykibocsátás. Ilyen hatása volt már annak az öt milliárdnak is, amit Németország 1871-ben kapott és hozzájárult a hamarosan bekövetkezett kereskedelmi válság fölidézéséhez; pedig ez gyerekjáték volt azokhoz az összegekhez képest, amelyekkel ma számolnunk kellene. Azonkivül az olyan kulturállamok, mint Anglia vagy Németország elszegényedése hátráltatná az egész világ gazdasági és

kulturális fejlődését, mert hiszen ezek egyuttal a legnagyobb és legkifinomultabb szükségletek országai is. Németország Anglia legerőtejesebb versenytársa a világpiacon, de egyuttal egyik legjobb vevője is és Anglia Németország egyik legjobb vevője.

De még sokkal előbb, mintsem ezek a következtetések beállnának, csődöt mondanának azok az államok, amelyekre a háboruk költségeit rónák. Magától értetődik, hogy az ilyen megalázó békekötés első napjától kezdve uj háborura fegyverkeznének.

Egyébként a katonai helyzet olyan, hogy egyik fél sem gondolhat kártérítésen alapuló békekötésre.

Az ebben a világháboruban okozott károk olyan borzalmasan nagyok, hogy egész Európának egyesitenie kell erőfeszitését, hogy azokat jóvá tegye. Ebben rejlik a kérdés megoldása. Valamennyinek közre kell müködnie a „helyreállitáson". Értsük meg végre, hogy ez a háboru szörnyü szerencsétlenség Európa minden népére és hogy csakis egymás kölcsönös segitésével és támogatásával menekülhetünk ebből a rettenetes állapotból.

Próbáljuk meg elképzelni, mennyibe került ez a háboru vagyonban és a népek vérében, bár ez egyáltalán nem könnyü feladat, mert a kormányok eltitkolják a számokat. A legtöbbje még csak rendes veszteséglistát sem ad ki. A statisztikai hivatalok rendszeres közléseit beszüntették. Azonkivül a háboru széttépte a nemzetközi kapcsolatokat. A tudományos és irodalmi érintkezés megszünt. Minden ország cenzurafalakkal zárkózott el a többi elől. Az alábbi becslések a háboru hatásainak tanulmányozására alakult kopenhágai társaság számitásain alapulnak. Nem tarthatjuk teljesen pontosaknak ezeket az adatokat, de a társaság azt az elvet követte, hogy inkább a valóságnál kevesebbet mondjon, semhogy tulozzon. Ezek tehát minimális számok.

A hároméves háboru költségei:

Hadiköltségekben — — — — — — —	420 milliárd
Halottakban és sebesültekben — —	24 millió férfi
Csupán halottakban — — — — — —	7 millió
Rokkantakban — — — — — — — —	5 millió
Halottakban és rokkantakban — —	12 millió
A születések számának csökkenése következtében beállott veszteség	9 millió

Amint már emlitettük, ezek minimális számadatok. Bizonyára a kopenhágai társaság birtokában van az idevonatkozó anyag legtökéletesebb gyüjteménye. Több mint 600 folyóirat és valamennyi statisztikai kimutatás fölött rendelkezik, ami csak a háboru alatt megszerezhető volt. Számitásai nemzetközi elismerésre találtak. Teljesebb statisztikát csak a békekötés után közzétett hivatalos számadatok alapján nyerhetünk.

Bármennyire nagyok is a fentemlitett számok, még mindig nem mutatják meg az ebben a háboruban okozott félelmetes károk igazi képét. A pénzügyi költségeknél még tekintetbe kellene venni azokat a pusztitásokat, amelyeket a háboru okozott, az anyagfogyasztást, a vasutak stb. leromlását és végül a háborus nyugdijakra fizetendő kiadásokat, amelyek nagyságát elképzelhetjük a halottak és rokkantak ijesztően nagy számából. Ami az emberáldozatot illeti, a halottak számában csak a háboruban elesetteket számitják. De hányan térnek vissza a harctérről olyanok, akik rövidesen belehalnak sebeikbe vagy a magukkal hozott betegségbe. És a férfihiány miatt a születések csökkenése bizonyára még sok esztendeig fog tartani.

De a már eddig megszerzett számadatok is olyan rengeteg nagyok, hogy felülmulják képzelő erőnket és kisebb tételekre kell felosztanunk, hogy megértsük azokat.

A XV. évszázad óta van statisztikánk az aranytermelésről. Az azóta, egészen napjainkig, gyüjtött

összes arany értéke körülbelül 75 milliárd korona, tehát az összes háborus kölcsönöknek még csak nem is az ötödrésze! Ha a 420 milliárdot 20 koronás aranyakban akarnánk kifizetni, majdnem tizszeres övet vonhatnánk az egyenlitő körül. Olyan összegek ezek, amelyek tulszárnyalnak minden megszokott mértéket. Európa összes államadóssága a háboru előtt 125 milliárd koronát tett ki. A háboru következtében ez 545 milliárdra emelkedik. Melyik állam birná el mindezt az adósságterhet. Egész Európa összeomlik alatta, ha csak nem fog össze és kölcsönös támogatással nem fokozza gyorsan termelését és gazdagságát.

Ha a hét millió elesettből halotti menetet alakitanánk, ez csaknem 14.000 kilométerre terjedne ki, Páristól Vladivosztokig érne.

Azután ne felejtsük el a sok millió nyomorékot, beteget, félhòltat! Hová vezet ez? Mi lesz ebből?

Ha a fagy megöli a fa virágát, nincsen termés. Ezt tudjuk. De engedtük, hogy a háboru megsemmisitse a nemzetek virágját. És ez a kár nem ideiglenes, hanem tartós. Még csak el sem képzelhetjük a következményeit.

Európa több embert, csaknem mégegyszerannyit veszitett ebben az egyetlen háboruban, mint amennyi 1790-től 1913-ig minden háborujában együttvéve elesett.

És még tovább tartson ez a gyilkolás!

Több mint három év óta csak a pusztitásból élünk. Iparunkat, a technika, a tudomány hatalmas eszközeit, amelyekre büszkék voltunk, amelyek a régebbi idők fölé emeltek bennünket, amelyek gazdaggá és erőssé tettek, egyetlen cél szolgálatába állitottuk; hogy megsemmisitsük mindazt, amit eddig teremtettünk és ebben szörnyü tevékenységet fejtettünk ki. Hát még mindig nem érkezett el az ideje, hogy véget vessünk ennek a dühöngésnek, amely népeket tesz tönkre és gyökerestől tépi ki a kulturákat?

Európa jövőjéről gondolhat az ember, amit akar

és bármi legyen is a szándéka, de a *béke* az idők legsürgősebb követelése.

Csakhogy még mindig működnek azok az erők, amelyek ezt a háborut okozták. Ezek akadályozzák meg a békét.

A nemzetek és kulturák romjain épül fel az egyesek hatalma.

De emberi önzés nem lehet olyan nagy, hogy ekkora áldozatok árán akarjon érvényesülni.

Ezért már egyáltalán nem a kapzsiság és a hatalmi vágy folytatja a háborut. Belátják már azok is, akik a hatalom és a gazdaság élén állnak, hogy elszámitották magukat, amikor felidézték a háborut és megborzadnak tettük következményeitől. Reménységük félelemmé változott és a félelem rossz tanácsadónak bizonyult. Már semmire sem tudják magukat elhatározni és mindent a végzetre biznak. Félelmüket pedig rémületbe burkolják. Teljes megsemmisitéssel fenyegetnek idegen népeket, a saját népükbe pedig azt a gondolatot sugalják, hogy a másik népek semmisitik meg, ha nem folytatja a háborut.

Ne engedjük, hogy ezzel elbolonditsanak bennünket. Részben hazugság ez, részben tulzás. Amennyiben valóságos veszedelmek fenyegetnek, azokat majd elintézzük akkor, amikor elértük a békét. Mert nincsen rémesebb és rombolóbb, mint a már három év óta tartó háboru.

Egyébként már maga a háboru megszüntette a leggonoszabb veszedelmet. Ez az orosz cárizmus volt. Hiszen az az ijesztő kapcsolat, amely a háboru következtében létrejött és amely az ántánt győzelme esetén a cári Oroszország önkénye alá igázta volna Európát, volt a főoka annak, hogy a német szociáldemokráciának közre kellett működnie ebben a háboruban.

Jól tudjuk, hogy ezzel Oroszország nem szünt meg katonai állam lenni. Az Oroszországban most érvényesülő demokrácia magára hagyatva, éppugy, mint Franciaország és Északamerika, kénytelen ka-

pitalista liberalizmussá vedleni, ami igazán uj, hatalmas erőkkel táplálja a militarizmust. És ezt a fejlődést nem akadályozhatjuk meg katonai eszközökkel. De annál inkább megállhatja a helyét a demokrácia Oroszországban, minél inkább támogatja Nyugateurópa demokráciája. Az orosz militarizmus ellen való küzdelmet tehát már nem katonai, hanem politikai területen kell folytatni. De mindenekelőtt békére van szükségünk, hogy a nyugateurópai demokráciát érvényesülésre juttathassuk.

A forradalom győzelmével Oroszország a leghatalmasabb lelki és szellemi fellendülés korszakába lépett. Ott most a gondolat a legmerészebben szárnyal, az akarat a legnagyobb lendítő erőt nyeri. Olyan társadalmi erők szabadulnak fel, amelyekre eddig alig gondolhattunk és az egész világ közvéleményét magával ragadja a forradalomtól földult nagy népnek hatalmas küzdelme és tevékenysége. De meg kell szünnie a háborunak minden gondiával és hangulataival együtt, hogy ezek a befolyások teljes mértékben érvényesülhessenek.

A további demokratikus fejlődés tehát békét követel. A forradalom nem igazolja a háborut.

A forradalomnak magának is békére van szüksége.

Hamis barátok, képmutató tanácsadók azt mondják az orosz forradalmároknak:

— Ledöntöttétek a cárizmust, most közös erővel semmisitsük meg a porosz militarizmust is!

És éppugy megkövetelik az orosz szabadsághadsereg segitségét, mint ahogyan igénybe vették a cári hadsereg támogatását.

Tisztelettel hailunk meg az orosz forradalmárok hősies küzdelme előtt. De a cárizmus megbuktatásában mi is közremüködtünk, — a központi országok szociáldemokratái. Mi ezzel a jelszóval indultunk a háboruba és el is értük célunkat. Orosz vereségek nélkül nem lenne győztes orosz forradalom. Mi tettük ezt és bizonyára nem azok, akik, amikor Német-

ország és Ausztria-Magyarország munkásai a cári hadsereg ellen vivott küzdelemben véreztek, zárótüzzel és gázbombával hátbatámadták őket és Németország asszonyait és gyermekeit szörnyeteg hidegvérrel éhenhalásra kárhoztatták, hogy ezzel bénítsák meg a férfiak tetterejét. Ha azok értek volna el sikereket és nem mi, akkor a cárt most ujabb dicsfény övezné, az orosz forradalmárok pedig Szibéria börtöneiben senyvednének. Azok sem járultak semmivel a nagy mühöz, akik siránkozva, zsémbeskedve és kezüket tördelve szaladgáltak. De azok sem, akik kezüket mosták az ártatlanság vizében és szellemi hátsó ajtón keresztül mentették a saját egyéni lelki üdvösségüket és a felhők ködébe vonultak, ahonnét farizeus módon, absztrakt emberiességi mámorba öltöztetett gőggel szemlélik azokat a tömegeket, amelyeknek a földi porban kellett végigharcolniok a véres küzdelmeket. Mi mertük a küzdelmet, vállaltuk a felelősséget és valóban nem volt könnyü merni és végrehajtani a kockázatot.

Nincsen szükségünk az orosz szabadsághadseregre, hogy Németországban kiküzdjük a szabadságot. Majd elintézzük azt magunk. A háboru alatt be kellett szüntetnünk a junkerek ellen folytatott harcunkat, mert még gonoszabb ellenséget, a cárizmust kellett leküzdenünk. A belső politikában fel kellett adnunk egész hadállásunkat, hogy megállhassuk helyünket abban a borzalmas háboruban. Miután szervezeteinket és demokratikus intézményeinket megmentettük attól, hogy a cári hadseregek letiporják, tizszerezett erővel fogjuk ujra kezdeni harcunkat a demokráciáért és a szocializmusért. Semmit sem lát, semmit sem hall és semmit sem tud az, aki ebben kételkedik. Nem érti meg a modern munkásmozgalom hajtóerőit és forradalmi frázis mögé rejti a saját benső ürességét, aki azt hiszi, hogy Németország ipari munkássága ez után a háboru után hütlen lesz a szociáldemokrácia céljaihoz.

Az a küzdelem, amelyet á háboru után fogunk

folytatni, messze tulterjed Németország határain: ez a szocializmusért folytatott küzdelem lesz. Amikor a többi országok szocialista pártjaival egyesültünk az Internacionáléban, ezt nem azért tettük, hogy a német junkerséget leküzdjük, de még kevésbé azért, hogy Németországban francia és angol állapotokat hozzunk létre. Tudtuk, hogy Angliában nagyobb az egyéni szabadság, mint Németországban, de nagyobb a kapitalista önkény is. Tudtuk, hogy Franciaországnak demokrata kormányformája van, de egyuttal azonban korruptabb parlamentárizmusa is és hogy nincsenek meg azok a munkásintézményei, amelyek Németországban jobban érvényre juttatják a proletárságot. Ezért nem volt semmi okunk arra, hogy Franciaországgal vagy Angliával cseréljünk és nem is akartuk ezt megtenni. Azért egyesültünk a többiekkel, hogy végigharcoljuk a küzdelmet a kapitalista állam ellen általában, amely egyforma Németországban, Franciaországban és Angliában. A porosz választójogért folytatott küzdelmünkhöz éppen annyi vagy éppen olyan kevés köze van a többi országok szocialistáinak, mint amennyi közünk volt annak idején a Dreyfus-ügyhöz és a francia vezérkar küzdelméhez, vagy amennyi közünk van az ir home-ruleért folytatott küzdelemhez. Ezek iránt a dolgok iránt is érdeklődünk és megvan róluk a véleményünk, de eszünkbe sem jut, hogy ezért beleavatkozzunk a francia vagy az angol viszonyokba. A többi ország szocialistáival egyesültünk, hogy közös küzdelmet folytassunk közös érdekekért. Egybe akartuk kapcsolni azokat a küzdelmeket, amelyeket minden szocialista pártnak a saját országában végig kell harcolnia a közös cél érdekében. Ma is az erők egyesitésének hivei vagyunk. Mindenkor készek vagyunk a közös cselekvésre a szocializmus szellemében, de magunknak kell végigküzdenünk a saját küzdelmeinket.

De nem szabad csalódnunk azokkal a hatásokkal szemben sem, amelyeket a forradalom az orosz had-

seregre tett, azokkal a hangulatokkal szemben, amelyeket a forradalom keltett. Az orosz hadsereg még mindig az elégedetlen parasztok hadserege és nem proletár forradalmárhadsereg. Az orosz vereségek sokban hozzájárultak ehhez az elégületlenséghez. Ha ugy fordulna a kocka, hogy az ántánt hadseregei jelentős katonai eredményeket érnének el, ez az orosz hadseregben is uj hangulatot teremthetne. A paraszt földéhsége nemcsak befelé, hanem kifelé is megnyilvánul, éppugy tud forradalmár, mint hóditó tényező lenni.

Az orosz forradalom fejlődésének biztositására le kell szerelni az orosz hadsereget. A háborut minden tartozékával együtt ki kell kapcsolni a vitából. Azoknak a tömegeknek, amelyeket most a harcterekeu együtt tartanak, vissza kell térniök otthonukba és azoknak is, akik idegen fogságban vannak. Ha elmult a háboru, a nép egész figyelmét a belső társadalmi viszonyokra forditja és azok a milliók, akik a harcterekről és a fogságból visszatérnek, valamennyien forradalmár agitátorokká válnak.

A népeknek egyesülniök kell, hogy olyan békét köthessenek, amilyent a háborut felidéző kapitalista kormányok már nem köthetnek. A hivatalos diplomácia teljesen kudarcot vallott és a hadseregparancsnokságok csak rombolni tudnak, de nem épiteni.

Épiteni; ez az idők jelszava. És mindenütt *erős szociáldemokrácia* után vágyakoznak. A világtörténelem furcsán osztotta ki a szerepeket: A hadsereg forradalmat csinál, a szociáldemokráciának pedig az a feladata, hogy Európát megmentse az anarchiától és a pusztulástól.

Hatalmasat kell teljesitenünk, hogy a romokból uj életet fakasszunk. Ebben a munkában a proletárságra hárul a legfőbb feladat. A munkástömegek gazdasági és politikai érvényesülése, szocialista törekvéseinknek ezen alapelve, ma már nem csupán az igazságosság követelménye, hanem az idők legsürgősebb parancsa, az egyetlen menekvés.

A világtörténelmi távlat rendkivül megrövidült. A jövőbe vetett reménységeink napi követelésekké lettek.

A háboru szörnyü hézagokat szakitott a lakosság testén. Világos, hogy ezentul rendkivül gondosan kell bánni a megmaradt munkaerővel. A kapitalista ipar azonban a tömegek gyors elhasználásán alapult. Ehelyett most, ha az európai ipar meg akárja állni a helyét, kénytelen lesz az egyes munkaerőt teljesitőképességének a legmagasabb fokára emelni. Ehhez azonban megfelelően kedvező élet- és munkafeltételekre van szükség.

De már ma mutatkozik az a kapitalista irányzat, amely erőszakkal igyekszik mindezt ellensulyozni: a nőknek az ipari munkába való bevonása. Ha korlátlanul engedjük kifejlődni a női munka versenyét, ennek nemcsak az lesz a következménye, hogy a munkaviszonyok romlanak és ezzel csökken a férfimunkás teljesitőképessége, hanem a nemzet is elpusztul a születések számának csökkenése miatt, ami a nők munkaerejének ipari célokra való igénybevétele, a család felbomlása ésatöbbinek következménye lesz. Ezt a veszedelmet csak ugy hárithatjuk el, ha szakszervezetekbe egyesitjük ugy a férfi, mint a női munkásokat, a szakszervezetek és törvények utján szabályozzuk a munkafeltételeket.

A születések számát növelni kell. Ezt mindenki belátja. Ennek előfeltétele azonban az, hogy megjavitják a szülők életviszonyait és biztositják az exisztenciájukat. A kapitalista viszonyok azonban éppen ellenkezően, bizonytalanná teszik az exisztenciát és ennek következtében csökkentik a házasságkötések és a születések számát.

Különös gondozásban kell részesiteni az ifjuságot. Nagyon szépen hangzik a mondás: Szabad utat a tehetségnek! De a szunnyadó erőket fel kell ébreszteni, a tehetségeseknek meg kell adni a lehetőséget arra, hogy képességüket foglalkoztassák, mert különben sohasem jutnak a tudatára. Erre való az iskola.

Tudás nélkül ninosen rátermettség. Az iskolát igazi népmüvelő intézménnyé kell fejleszteni.

A munkaerő hiányzik, a háboruban tönkrement a világforgalom, amelynek helyreállitására idő kell. A drágaság, a leszámitolóüzlet tételeinek a változása, mindez arra kényszeriti Európát, hogy a legvégsőkig koncentrálja a termelést, a kereskedelmet és a forgalmat. Ezzel növekszik az a veszedelem, hogy a vagyon egyes kezekben összpontosul. Ez a társadalmi veszedelem egyuttal nemzeti veszedelemmé is válik, mert a milliárdosok nemzetközileg csatlakoznak, sőt rokonságba keverednek és igy világdinasztiát alakitanak. Ezért a közgazdaságot az állam, a községek és a szövetkezetek bevonásával kell szervezni, és ez olyan bonyolult folyamat, amely megváltoztotja magának az államnak a jellegét is és csak a munkásosztály fokozódó politikai érvényesülésével valósitható meg.

A munkáshiány és a termelés megdrágulása az egyik oldalon, Kelet-Ázsiában a nagy néptömegek proletarizálódása és az olcsó munkaerőnek ezzel járó versenye a másik oldalon, feltételezi, hogy Európa csak ugy tudja megtartani helyzetét a világpiacon, ha *minőségileg* kiváló árut szállit. A civilizált nemzeteknek az iparban is a civilizációt kell képviselniök. Ehhez azonban intelligens, felvilágosodott, kedvező viszonyok között élő munkásságra van szükség.

A kapitalizmus a külföldi piacra helyezte a fősulyt és elhanyagolta a belföldi piacot. Ebből keletkezett az ugynevezett világpiaci érdekek, az imperializmus ésatöbbi tulsulya. A háboru lerombolta a világpiacot. Ez a háboru után is egyes csoportokra fog oszlani. És ha később megint helyreállitják az összeköttetéseket, olyan akadályokba ütköznek, amelyeket a közben mindenütt felvirágzott iparok okoznak. Ez viszont arra kényszeriti az egyes országok iparát, hogy főfigyelmüket a belső piac felé irányitsák: olyan folyamat ez, amely már a háboru előtt megindult. A belső piac azonban, — a munkástöme-

gek. A munkásság társadalmi helyzetének a javitása Európa fejlődésének alapvető föltétele lett. Az iparnak és a mezőgazdaságnak a világpiachoz való viszonyát természetesen nem lehet megszüntetni. Idővel azonban olyan helyzet fog kialakulni, amelyben az eddigivel forditott arányban, a világpiachoz való viszony a belföldi fogyasztás szükségleteihez alkalmazkodik.

De vajjon a belső piac annyira befogadóképes-e, hogy az ipar rajta felépülhessen és kifejlődhessen? Bizonyos, hogy a belföldi piac befogadóképessége korlátlan, megfelelő társadalmi feltételek mellett ez a befogadóképesség együtt növekszik a termeléssel és ez az ipari fejlődés egyetlen biztos alapja.

Ennek az irásnak az elején láttuk, milyen hamis volt az imperialisták háborus számitása, hogy menynyi nagyszabásu dolgot lehetett volna megvalósitani, ha ezeket az óriási összegeket békés munkára használták volna. Most szocialista szempontból nézzük meg az egészet.

Ha a 420 milliárd korona háborus hitelt például munkáslakások épitésére forditottuk volna, 35 millió gyönyörü kerti házat épithettünk volna, amelyben 150 millió ember találna hajlékot. Egyetlen okos ember sem kételkedik ma már abban, hogy erre szükség van. De micsoda áldás lenne az emberiségre, ha ezt csakugyan megcsináltuk volna! Uj városkultura keletkezett volna és az uj nemzedék elegendő világosságban és levegőben nőne föl és beláthatatlan erőket, a civilizációnak megbecsülhetetlen értékeket teremtene!

Mi mindent tudnánk ebből a rengeteg összegből teremteni! Egész Európát növényházzá változtathatnánk...

Ehelyett helyesebbnek tartották, hogy 420 milliárd korona kiadásával 7 millió embert megöljenek. Ez fejenként 60.000 koronát tesz ki. Még sohasem fizettek ilyen drágán gyilkosságot!

És mégis éppen ez a szörnyü pazarlás mutatja,

hogy milyen óriási produktiv erőt képvisel a modern Európa.

Ha valaki a háboru előtt olyan problémákkal állt volna elő, amelyek megvalósitása csak a tizedrésze annyi milliárdba került volna, mint amennyit ez a háboru elnyelt, bolondnak minősitették és az őrültek házába csukták volna.

Most megtanultuk, hogyan mérjük gazdasági hatalmunkat. Csak az a fontos, hogy fölszabaditsuk a szükséges erőket és hasznos célokra irányitsuk.

Mit jelentenek végeredményben ezek a milliárdok? A munkásság és a tudomány teljesitményét, az utóbbiét a legtágabb értelemben véve.

Ettől függ minden!

Európa, amely a modern civilizáción alapszik, a munka és a tudomány békés együttmüködésében kell, hogy egyesüljön.

A háboru a nacionalizmus és az imperializmus csődjével fejeződik be. És megnyitja a szocializmus utját.

A szocializmus azonban mindenekelőtt a munkástömegekre épül. És a munkások hatalma osztályszolidaritásukon, egységükön alapszik. Ezért nem tudok jobb befejezést ehhez az iráshoz, mint a Kommunista Kiáltvány régi felhivását:

Világ proletárjai egyesüljetek!

MUNKÁSKÖNYVTÁR

6. füzet

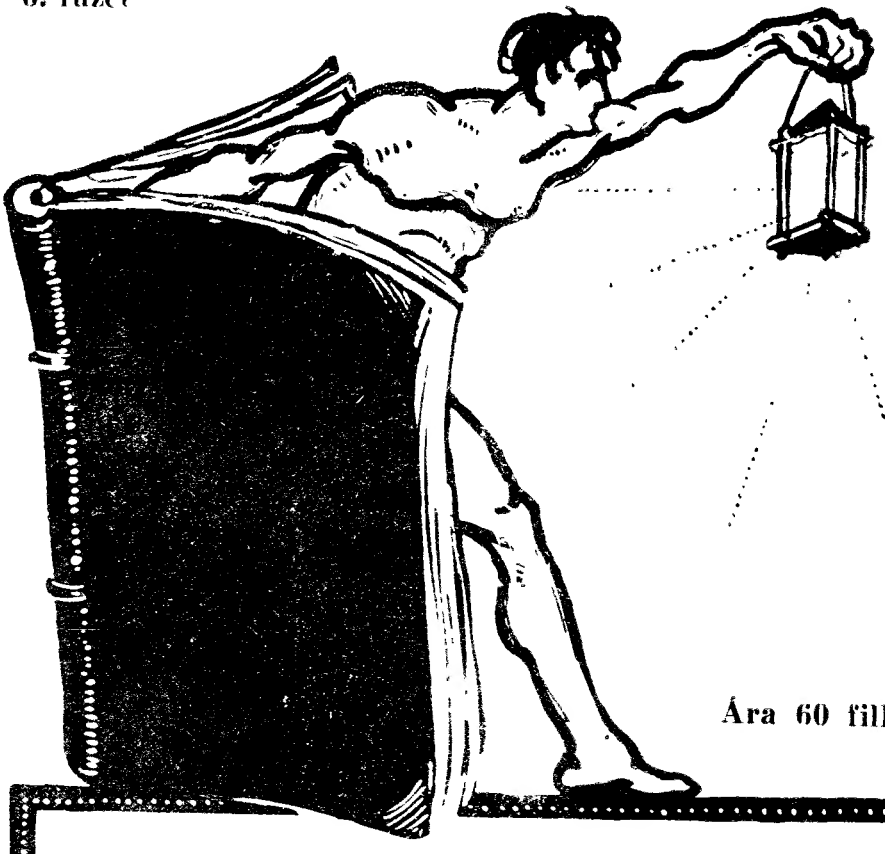

Ára 60 fillér

PARVUS:

A HÁBORU SZOCIÁLIS MÉRLEGE

Forditotta: Schöner Dezső

NORMAN ANGELL:

ROSSZ ÜZLET A HÁBORU

FORDITOTTA:

KUNFI ZSIGMOND

Ára füzve 1·60 korona,
kötve 2.50 korona

Kapható
A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉSBEN
Budapest. VII, Erzsébet-körút 35

„Világosság" könyvnyomda rt. Budapest, VIII, Conti-u. 4